

श्रीमद् भागवत का यह सार
भगवद् भक्ति ही आधार

श्री मद्भागवत रसिक कुटुंब

UG-11.9 - प्रथम सोपान

स्व धाम प्रस्थान को देखो हो रहे श्री कृष्ण तैयार।
उद्घृत किए उद्घव समक्ष अद्भुत अनमोल उद्गार॥

प्रार्थना

नारायणं(न) नमस्कृत्य, नरं(ऽ) यैव नरोत्तमम्.
देवी(म) सरस्वती(म) व्यासं(न), ततो ज्यमुदीरयेत्.

नामसङ्कुर्तनं(म) यस्य, सर्वपापप्रणाशनम्.
प्रणामो दुःखशमनस्, तं(न) नमामि हरिं(म) परम्.

श्रीमद्भागवतमहापुराणम्

ऐकादशः स्कंधः
.. अथनवमोऽध्यायः - ६ ..

ब्राह्मण उवाच

परिग्रहो हि दुःखाय, यद् यत्प्रियतमं(न) नृणाम् .
अनन्तं(म) सुखमाप्नोति, तद् विद्वान् यस्त्वक्ति(अ) यनः १..
यत् + प्रियतमं(न), सुख + माप् + नोति , यस् + त्व + क्ति(अ)यनः
सामिषं(ङ) कुररं(अ) जध्नुर्- भविनो ये निरामिषाः
तदामिषं(म) परित्यज्य, स सुखं(म) समविनृद्धत .. २..

न मे मानावमानौ स्तो, न चिन्ता गेहपुत्रिणाम् ॥

आत्मकीर्ति आत्मरतिरः- वियरामीह भाववत् .. 3..

माना + वमानौ , वियरा + मीह

द्रावेव चिन्तया मुक्तौ, परमानन्द आख्युतौ ॥

यो विमुग्धो जडो भालो, यो गुणेभ्यः(क्ष) परं(क्ष) गतः .. ४..

क्वचित् कुमारी त्वात्मानं(म्), वृषानान् गृहमागतान् ॥

स्वयं(न्) तानर्हयामास, क्वापि यातेषु बन्धुषु .. ५..

त्वात् + मानं(म्), तानर् + हयामास

तेषामभ्यवहारार्थ(म्), शालीन् रहसि पार्थिव ॥

अवध्यन्त्याः(क्ष) प्रकोष्ठस्थाश्- यक्षः(श्) शं(क्ष) खाः(स्) स्वनं(म्) महत् .. ६..

तेषामभ्य + वहारार्थ(म्), अवध् + नन्त्याः(क्ष), प्रकोष्ठस् + थाश्

सा तज्जुगुप्सितं(म्) मत्वा, महती व्रीडिता ततः ॥

ब्लं(अ)जैकैकशः(श्) शं(क्ष) खान्, द्वौ द्वौ पाञ्चोरशेषयत् .. ७..

तज्जुप्त + जगुप् + सितं(म्), ब्लं(अ) + जैकैकशः(श्), पाञ्चो + रशेषयत्

उभयोरभ्यभूद् घोषो, ह्यवध्यन्त्याः(स्) स्म शं(क्ष) खयोः ॥

तत्रापेक्ष(न) निरभिद्- देक्षमाक्षाभवद् ध्यनिः .. ८..

उभयो + रभ्य + भूद्, ह्यवध् + नन्त्याः(स्), देक्षमान् + नाभवद्

अन्वशिक्षमिमं(न्) तस्या, उपदेशमरिन्दम् ॥

लोकाननुयरन्तेऽल्- लोकतत्त्वविवित्सया .. ९..

अन्व + शिक्ष + मिमं(न्), उपदे + शम + रिन्दम्

लोका + ननुयरन् + नेताँल्, लोक + तत्त्व + विवित्सया

वासे भूनां(क्ष) कलहो, भवेद् वार्ता द्रयोरपि ॥

ऐक ऐव यरेत्तस्मात्, कुमार्या इव कं(क्ष)कणः .. १०..

द्रयो + रपि, यरेत् + तस्मात्

મન એકત્ર સં(ય) યુજ્યાજ્- જિતશ્વાસો જિતાસનઃ .

વૈરાગ્યાભ્યાસયોગેન્, ધ્રિયમાણમતન્દ્રિતઃ .. ૧૧..

સં(ય)યુઝ + જ્યાજ્, વૈરાગ્યા + ભ્યા + સયોગેન ,

ધ્રિયમાણ + મતન્દ્રિતઃ

યસ્મિન્ મનો લબ્ધપદં(મ્) યદેતચ-

છનૈ:(શા) શનૈર્મુ(અ)યતિ કર્મરેણૂન્ .

સત્ત્વેન વૃધ્દેન રજસ્તમશ્ય,

વિધૂય નિર્વાણમુપैત્યનિન્ધનમ્ .. ૧૨..

શનૈર્ + મું(અ)યતિ , રજસ્ + તમશ્ય ,

નિર્વાણ + ષમુપैત્ય + નિન્ધનમ્

તદૈવમાત્મન્યવરુદ્ધયિતો

ન વેદ કિ(અ) ચિદ બહિરન્તરં(મ્) વા .

યથેષુકારો નૃપતિ(મ્) વ્રજન્તા-

મિષૌ ગતાત્મા ન દદર્શ પાશ્ર્વ .. ૧૩..

તદૈ + વમાત્ર + મન્ય + વર્ણ + ધયિતો , યથે + ષુકારો

એકયાર્થનિકેતઃ(સ્) સ્યા- દ્રુમતો ગૃહાશયઃ .

અલક્ષ્યમાણ આચારૈર્- મુનિરેકોડલ્યભાષણઃ .. ૧૪.

એકયાર + ચનિકેતઃ(સ્), મુનિરે + કોડલ્ય + ભાષણઃ

ગૃહાર્ભોડતિદુઃખાય, વિફલશ્વાધ્યુવાત્મનઃ .

સર્પઃ(ફ) પરકૃતં(મ્) વેશમ, પ્રવિશ્ય સુખમેધતે .. ૧૫..

ગૃહા + રમ્ભોડતિ + દુઃખાય,

વિફલશ્વ + યાધ્યુવાત્મનઃ

એકો નારાયણો દેવઃ(ફ), પૂર્વસૃષ્ટં(મ્) સ્વમાયયા .

સં(વ) હૃત્ય કાલકલયા, કલ્પાન્ત છદમીશ્વરઃ .. ૧૬..

એક એવા || દ્વિતીયોડભૂ - દાત્માધારોડભિલાશ્રયઃ .

કાલેના || ત્માનુભાવેન, સા || મ્યં(નુ) નીતાસુ || શક્તિષુ .

સત્ત્વા || દિષ્ટા || દિપુરુષઃ(ફ), પ્રધાનપુરુષેશ્વરઃ .. ૧૭..

એવા + દ્વિતીયોડભૂ, દાત્મા + ધારોડ + ભિલાશ્રયઃ

કાલે + નાત્મા + નુભાવેન, સત્ત્વા + દિષ્ટા + દિપુરુષઃ(ફ), પ્રધા + નપુરુષેશ્વરઃ

પરાવરાણાં(મુ) પરમ, આ || સ્તે કૈવબ્યસં(ગુ) જિતઃ .

કૈવલાનુભવાનનં-સંદોહો નિરૂપાધિકઃ .. ૧૮..

કૈવબ્ય + સં(ગુ)જિતઃ, કૈવલા + નુભવા + નનં

કૈવલા || ત્માનુભાવેન, સ્વમાયાં(નુ) ત્રિગુણા || ત્મિકામ્ .

સં(ફ)ક્ષોભયન્ સૃજત્યાદૌ, તથા || સૂત્રમરિનંદમ .. ૧૯..

કૈવલાત્મા + નુભાવેન, સૂત્ર + મરિનંદમ

તામાહુસ્ત્રિગુણવ્યક્તિં(મુ), સૃજની(મુ) વિશ્વતોમુખમ્ .

ય || સ્ત્રીન પ્રોતમિં(મુ) વિશ્વં(મુ), યેન સં(વિ)સરતે પુમાન્ .. ૨૦..

તામા + હુસ્ત્રિ + ગુણ + વ્યક્તિં(મુ)

યથોર્જાનાભિહૃદયા-દૂષાં(મુ) સં || નત્ત્ય વકત્રતઃ .

તથા || વિહૃત્ય ભૂયસ્તાં(ફ), ગ્રસત્યેવં(મુ) મહેશ્વરઃ .. ૨૧..

યથોર્જ + ણાભિહૃ + હૃદયા, ગ્રસત્ + યેવં(મુ)

યત્ર || યત્ર મનો દેહી, ધારયેત સકલં(નુ) ધિયા .

સનેહાદ દ્રેષાદ ભયાદ વાપિ, યાતિ તત્ત્ત્વસ્વરૂપતામ્ .. ૨૨..

તત્ + તત્ + સરૂપતામ્

કીટઃ(ફ) પે || શેસ્કતં(નુ) ધ્યાયન, કુડયાં(નુ) તેન || પ્રવેશિતઃ .

યાતિ || તત્સાત્મતાં(મુ) રાજનુ, પૂર્વસ્વરૂપમસન્યજન્ .. ૨૩..

તત્ + સાત + મતાં(મુ), પૂર્વસ્વરૂપ + મસનુ + ત્યજનુ

એવં(ફ) ગુરુભ્ય એતેભ્ય, એષા મે શિક્ષિતા મતિઃ .

સ્વાત્મોપશિક્ષિતાં(મુ) || બુદ્ધિં(મુ), શૃષ્ટુ મે વદતઃ(ફ) પ્રભો .. ૨૪..

स्वात्मो + पशिक्षितां(म्)

देहो गुरुर्मम् विरक्तिविवेकहेतुर्-
भिभ्रत् स्म सत्त्वनिधनं(म्) सततात्युद्दक्म् .
तत्त्वान्यनेन विमृशामि यथा तथापि,
पारक्यमित्यवसितो विचराम्यसं(ङ)गः... २५..

विरक्तिं + विवेक + हेतुर् , सततार् + त्युद्दर् + कम् , तत्त्वान् + यनेन

पारक्य + मित्य+ वसितो , विचराम् + यसं(ङ)गः

जायात्मजार्थपशुभृत्यगृहामवर्गान्,
पुण्याति यत्प्रियचिकीर्षुतया वितन्वन् .
स्वान्ते सकृद्यमवरुद्धनः(स्) स देहः(स्),
सृष्टास्य भीजमवसीदति वृक्षधर्मा .. २६..

जायात् + मजार्थ + पशुभृत्य + गृहाप् + तवर्गान् , यत् + प्रियचिकीर्ष + ध्रुतया
सकृद्य + ध्रुमवरुद्ध + धधनः(स्) , भी + जमवसी + दति

जिह्वैकतोऽमुमपकर्षति कर्त्ति तर्षा,
शिश्रोऽन्यतस्त्वगुदरं(म्) श्रवणां(ङ) कुतश्चित् .
धाणोऽन्यतश्चपलदृक् क्व य कर्मशक्तिर्-
भृत्यः(स्) सपन्य छव गेहपतिः(म्) लुनन्ति .. २७..

जिह्वै + कतोऽमु + मपकर्षति ,शिश्रोऽन् + यतस् + त्वगुदरं(म्) ,

धाणोऽन् + यतश् + यपलदृक्

सृष्टा पुराणि विविधान्यज्याऽऽत्मशक्त्या,
वृक्षान् सरीसृपपशून् खगां(व)शमत्स्यान् .
तैस्तैरतुष्टुद्यः(ङ) पुरुषं(म्) विधाय,

ब्रह्मावलोक्यिष्ठाणं(म्) मुदमाप देवः .. २८..

विविधान् + यज्याऽऽत्म + शक्त्या ,सरी + सृप + पशून्

खग + दं(व)श + मत्स्यान् ,तैस्तै + रतुष्ट + द्यः(ङ) , ब्रह्मा + वलोक + यिष्ठाणं(म्)

लघ्वा सुदुर्लभमिंदं(म्) भङ्गसम्भवान्ते,
मानुष्यमर्थदमनित्यमपीड धीरः .

तूर्णं(म्) यतेत न पतेदनुमृत्यु यावन्-

निः(श)श्रेयसाय विषयः(भ) खलु सर्वतः(स) स्यात् .. २६..

सुदुर् + लघ्व + मिंद(म्), भङ्गसम् + भवान्ते

मानुष्य + मर्थ + दमनित् + यमपीड, पते + दनु + मृत्यु

अेवं(म्) सं(अ)जातवैराग्यो, विज्ञानालोक आत्मनि .

विचरामि महीमेतां(म्) मुक्तासं(ऽ) गोडनहं(ऽ) कृतिः .. ३०..

सं(अ)जात + वैराग्यो, मुक्त + सं(ऽ)गोड + नहं(ऽ) + कृतिः

न श्वेकस्माद् गुरोङ्गानं(म्), सुस्थिरं(म्) स्यात् सुपुष्टलम् .

ब्रह्मैतद्द्वितीयं(म्) वै, गीयते भङ्गधर्षिभिः .. ३१..

हो + कस्माद्, ब्रह्मै + तद्द्व + वितीयं(म्), भङ्गधर् + षिभिः

श्रीभगवानुवाच

इत्युक्त्वा स यदुं(म्) विप्रस्- तमामन्त्र्य गभीरधीः .

वन्दितोऽन्यर्थितो राजा, ययौ प्रीतो यथागतम् .. ३२..

वन्दितोऽन्यर् + थितो

अवधूतवयः(श) श्रृत्वा, पूर्वेषां (न) नः(स) स पूर्वजः .

सर्वसं(ऽ)गविनिमुक्तः(स), समयितो भलूव इ .. ३३..

अवधू + तवयः(श), सर्वसं(ऽ)ग + विनिमुक्तः(स)

इति श्रीमद्भागवते महापुराणे पारमहं(व) स्यां(म्)

सं(व) छितायामेकादशस्तकन्धे नवमोऽध्यायः ..

ॐ पूर्णमदः(ऽ) पूर्णमिंदं(म्) पूर्णात्पूर्णमुद्यते

पूर्णस्य पूर्णमादाय पूर्णमेवावशिष्यते.

ॐ शान्तिः(श) शान्तिः(श) शान्तिः